

effective organization and implementation of the consultation process, the characterization of its theoretical models. In the article the basic functions that counseling performs both for the state and for the individual.

Key words: social counseling, principles, aksikreatsiya, aksigenez, counseling model.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2013 р.

Прийнято до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Л. Ц. Ваховський

УДК 37.013.42

Е. Г. Ємцева

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ТРУДОВОГО ЗАГОНУ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Процес становлення незалежної демократичної України з її прагненням стати повноправним членом європейської спільноти передбачає всебічне утвердження в суспільному та індивідуальному бутті цивілізованого життя на основі загальнолюдських цінностей та духовних, моральних і культурних засад життя українського народу. Тому сьогодні перед сучасними соціально-освітніми інституціями стоїть мета – не тільки сформувати в особистості необхідні компетенції та надати їй ґрунтовні знання з різних предметів, а й формувати громадянина, патріота, інтелектуально розвинену, духовно і морально зрілу особистість, готову протистояти асоціальним впливам, управлятися з особистими проблемами, творити себе та оточуючий світ [1].

Праця завжди була і є одним з найважливіших засобів соціального розвитку та становлення підростаючої особистості, а правильне соціальне виховання взагалі неможливо собі уявити як нетрудове, тому трудова діяльність (інтелектуальна, творча, фізична) у багатьох виховних системах залишається головною. Щоб цей засіб давав позитивний результат – праця повинна базуватися на цікавому, емоційно-забарвленому, активному спілкуванні, залучати індивіда до певної соціальної групи, і допомагати засвоювати важливі зразки суспільно-сприйнятної поведінки. Зазначені умови для соціального виховання можливо забезпечити завдяки позанавчальній діяльності, унаслідок її високої технологічності під час організації, керування та контролю. Однією з таких позанавчальних форм діяльності є трудові загони старшокласників (далі ТЗС), які створюються на добровільній основі з числа молоді, що виявляє бажання у вільний від навчання час брати участь у роботах на виробничих, сільськогосподарчих об'єктах та у сфері послуг.

Виходячи з досвіду організації діяльності різноманітних (благодійних, обслуговуючих, будівничих, сільськогосподарчих та інших) трудових загонів (зокрема в Луганській області), можна констатувати, що сьогодні фахівцями молодіжних центрів праці, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, навчальних закладів та громадських організацій відпрацьовано цілісну систему соціально-виховної роботи з учнівською молоддю.

Організація соціально-виховної роботи в ТЗС надає можливості старшокласникам випробувати широкий спектр соціальних і професійних ролей та статусів, що є особливо важливим для соціального й трудового становлення особистості, створює можливості для оволодіння комунікативним досвідом у різних виробничих і життєвих ситуаціях, на різних вікових та статусних рівнях.

Мета нашої статті, презентувати практичний досвід діяльності ТЗС, який розглядає послідовність процесу організації соціального виховання в умовах трудових загонів страшокласників.

Соціально-виховна робота у ТЗС проводиться відповідно до затверджених планів і відбувається протягом підготовчо-організаційного, реалізаційного та експертно-аналітичного етапів.

Підготовчо-організаційний етап є найбільш відповідальним та об'ємним. Важливим завданням цього етапу виступає формування та навчання активу ТЗС. У ході підготовки командирів, активу та кандидатів у члени ТЗС використовуються соціально-психологічні та комунікативні тренінги, педагогічні ситуації, рольові ігри, мультимедійні презентації, дискусії тощо.

Соціально-виховна робота під час цього етапу відбувається в процесі суспільно-корисної та продуктивної праці. Упродовж усього навчального року майбутні члени ТЗС залучаються до благодійних та суспільно-корисних заходів. Зміст цих заходів спрямовується на підготовку до трудового літа, причому із залученням найбільшої кількості молодих людей. Це такі заходи, як: упорядкування території міст, селищ, навчальних закладів, спортивних майданчиків, дрібний поточний ремонт приміщень, меблів навчального закладу, підготовка художнього оздоблення та наочної агітації ТЗС. Під час формування трудового загону старшокласників організовуються конкурси створення емблем бригад та загонів, змістовні й дотепні девізи, назви бригад і загонів, розробляються сценарії майбутніх виховних та дозвіллевих заходів. Кожен з кандидатів у ТЗС за власним бажанням має можливість проявити свою творчість, вигадку, ініціативу, знайти справу до душі.

Загалом, перший етап дає можливість провести підготовчі та організаційні заходи для подальшої успішної реалізації програмних заходів ТЗС.

Другий етап діяльності ТЗС – реалізаційний. Ефективність роботи під час цього етапу залежить, зокрема, від уміння командирів та активу формувати у членів загону культуру праці та відпочинку.

Основними складовими успішної організації процесу соціального виховання старшокласників є чітке виконання розпорядку дня, виконання виробничих завдань, неухильне дотримання правил техніки безпеки, вимог виробничої дисципліни та санітарно-гігієнічних норм, проведення соціально-виховних, масових культурних і спортивних заходів. Перебування юнака чи дівчини у складі трудового загону старшокласників дозволяє їм не тільки знайомитися з виробничими і суспільними процесами, але й надає можливості отримання досвіду для вирішення особистих життєвих проблем, що виникають.

Щоденне підведення підсумків роботи, обговорення завдань на наступний день та визначення оцінки праці кожного учасника трудового загону старшокласників сприяє підвищенню особистої відповідальності юнаків і дівчат.

Істотну роль у соціально-трудоному вихованні старшокласників у літній період відіграє матеріальний бік праці. Старшокласники суттєво реагують на рівень і систему заробітної плати, зароблені власною працею гроші цінують більше, ніж отримані від батьків. Сутність оплати полягає в тому, що кожна одиниця продукції (наприклад, кожен кілограм зібраного персика, сливи, суниці, яблука, винограду, томатів та інш.) або одиниця виконаної роботи (наприклад, гектар очищеного від бур'яну виноградника або саду, підв'язаного винограду) оплачуються однаковою розцінкою. При цьому, розцінки встановлюються, виходячи з норм вироблення під час виконання певного виду робіт і відповідних їм тарифних ставок. Праця школярів будується на основі бригадної форми, з оплатою за кінцевим підсумком, але з коефіцієнтом трудової участі кожного учасника. Проте, тут необхідно враховувати єдність матеріальних і моральних стимулів. Гнучке поєднання норм матеріального й морального заохочення допомагає ефективно й правильно будувати виховні заходи.

На ефективність процесу соціально-виховної роботи в ТЗС вагомо впливає якість попередньої згуртованості членів ТЗС, налагодження взаємин з керівництвом, працівниками підприємства, з яким укладено угоду, та місцевим населенням. Закладенню плідних стосунків сприяє організація спільних заходів ТЗС та підприємства, проведення благодійних акцій, шанобливе ставлення до місцевих традицій і мешканців.

Під час діяльності ТЗС учасники залучаються до різноманітних форм самообслуговування, тобто до систематичної колективної (командної) праці, спрямованої на створення кращих умов життя колективу, що сприяє розвитку їхньої самостійності та ініціативи, осядливості. Учасники ТЗС учаться не лише працювати, але й цінувати працю дорослих, укладену в облаштування місця дислокації загону,

шанобливо ставитися до праці товаришів. Побутова робота сприяє формуванню командного почуття, взаємної вимогливості та взаємодопомоги. Окрім зазначеного, побутова діяльність в умовах ТЗС допомагає молодим людям, особливо міським, готуватися до особистого дорослого життя. Після перебування в ТЗС молоді люди, як правило, змінюються на краще. Свідченням цього є те, що юнаки та дівчата після повернення з ТЗС додому охоче прибирають за собою, стежать за порядком, готують їжу, допомагають по господарству, стають більш відповідальними та самостійними.

Соціально-виховне значення під час реалізаційного етапу експерименту мають масові культурно-дозвільні заходи, такі як: вечори знайомств, командна підготовка до конкурсів та фестивалів, написання сценаріїв і підготовка концертних номерів, спортивні змагання, проведення театралізованих свят (День народження, посвята в бійці загону, свято Нептуна, екватор, КВК, квести та інш.). Під час підготовки зазначених заходів старшокласники розкривають та проявляють свої творчі здібності, реалізують свої нахили й набувають комунікативного досвіду. Звичайно, усе відбувається за умов активної участі у спільних заходах та за умов ґрунтовної, усебічної роботи загону в підготовчий період. Це відіграє велике значення в здатності більшості учасників з перших днів залучатися до ролі організаторів, тому вони ще до від'їзду ТЗС стають активом загону.

Під час завершального етапу діяльності ТЗС кожний загін складає звіт виконаної виробничої та соціально-виховної роботи й надає його до конкурсної комісії, яка визначає кращі трудові загани сезону. У звіті відбивається робота всього колективу, виконана протягом трьох етапів діяльності. У якості підтвердження надаються документи про обсяги виконаної роботи, грамоти, подяки, мальовничо оформлені стіннівки, фотоальбоми, відеороліки або фільми про життєдіяльність трудового загону, прізвища найкращих бійців, які були обрані загальними зборами, та інша інформація, що надає змогу членам комісії наочно ознайомитися з діяльністю старшокласників під час життєдіяльності в трудових загонах.

На початковому та завершальному етапі участі молоді людини в трудовому загані, організаторами-засновниками (центром соціальних служб для сім'ї, молоді та спорту, навчальним закладом або громадською організацією) проводиться анкетування, завдяки якому є можливість визначити динаміку змін, які відбуваються із старшокласником під час участі у ТЗС. Наведемо характеристику цих змін:

- вступ старшокласника у трудовий загін обумовлюється можливістю: заробити гроші, знайти нових друзів, відчувати самостійність, відпочити, пізнати довкілля, випробувати себе у незвичайних умовах, оволодіти новими професійними навичками;

- під час участі в ТЗС старшокласник отримує нові знання, трудові навички та вміння з різних видів діяльності, набуває комунікативний

досвід у спілкуванні з різними віковими категоріями людей, визначає свою соціальну роль у загоні. У старшокласника з'являється розуміння ролі праці в житті людини, набувається досвід самостійного життя, почуття відповідальності за свої дії та вчинки, знаходження нестандартних та цікавих рішень щодо подолання життєвих ситуацій та проблем;

- по завершенню участі в ТЗС у старшокласника спостерігається підвищення рівня працелюбності, готовності до праці, до професійного самовизначення, розуміння цінності людини і праці, бажання бути творцем власного життя та життя країни, уміння працювати в команді, прагнення до отримання необхідних теоретичних знань, оволодіння практичними вміннями й навичками, визначеність у своїх уподобаннях і можливостях, сформованість таких морально-ціннісних якостей, як: енергійність, трудова активність, заповзятість, відповідальність, дисциплінованість, самоповага, толерантність, комунікативність.

Підведення підсумків діяльності трудових загонів дозволяє визначити найкращі молодіжні трудові об'єднання, проаналізувати роботу фахівців із соціально-виховної роботи навчальних та інших закладів, керівного складу загонів щодо ефективності трудової соціалізації старшокласників; виявити позитивні та негативні моменти роботи в ТЗС, що надає можливість у подальшому більш цілеспрямовано й доцільно підходити до планування організаційної та підготовчої роботи із соціального виховання й трудової соціалізації старшокласників у наступному році.

Отже, аналіз практичного досвіду діяльності трудових загонів продемонстрував, що реалізація соціально-виховної роботи в ТЗС спрямована на такий кінцевий результат, як трудова соціалізованість особистості, яка означає сформованість у молодій людини готовності до трудової діяльності, потяг до отримання необхідних знань, оволодіння практичними вміннями й навичками з різних видів діяльності, визначення свого професійного вибору й можливостей, розуміння праці як найвищої цінності, необхідної для побудови власного життя та життя своєї країни.

У наступних публікаціях ми плануємо представити форми і зміст соціально-виховних заходів, що реалізуються в трудових загонах старшокласників.

Список використаної літератури

1. Деякі питання організації виховної роботи. Лист МОНмолодьспорт № 1/9-595 від 23.08.12 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/index.php/ua/pro-ministerstvo/normativno-pravova-baza/normativno-pravova-baza-diyalnosti-ministerstva/listi/11682-list-ministerstva-19-595-vid-23082012>. **2. Ємцева Е. Г.** Система діяльності центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з трудової соціалізації старшокласників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Елла Григоріївна Ємцева. – Луганськ, 2010. – 270 с. **3. Методичні**

рекомендації. Пам'ятка командира молодіжного трудового загону / Ю. М. Філіппов, М. В. Шашишвілі, Е. Г. Ємцева, І. В. Мельник, Н. В. Коцюбинська, В. В. Палеха. – Луганськ : [Б. в.], 2011. – 91 с.

Ємцева Е. Г. Організація соціально-виховної роботи в умовах трудового загону старшокласників

У статті досліджено процес організації соціального виховання в умовах трудових загонів страшокласників. Аналіз практичного досвіду діяльності ТЗС продемонстрував, що соціально-виховна робота в них має системний характер та забезпечує можливості для старшокласників випробувати широкий спектр соціальних і професійних ролей та статусів, створює можливості для оволодіння комунікативним досвідом у різних виробничих і життєвих ситуаціях, на різних вікових та статусних рівнях.

Ключові слова: соціально-виховна робота, трудовий загін старшокласників, трудова соціалізованість старшокласників.

Емцева Э. Г. Организация социально-воспитательной работы в условиях трудового отряда старшекласников

В статье исследован процесс организации социального воспитания в условиях трудовых отрядов страшекласников. Анализ практического опыта деятельности ТОС продемонстрировал, что социально-воспитательная работа в них имеет системный характер и обеспечивает возможности для старшекласников опробовать широкий спектр социальных и профессиональных ролей и статусов, создает возможности для овладения коммуникативным опытом в различных производственных и жизненных ситуациях, на разных возрастных и статусных уровнях.

Ключевые слова: социально-воспитательная работа, трудовой отряд старшекласников, трудовая социализированность старшекласников.

Emtseva E. G. Organization of Social and Educational Work in the Conditions of Employment of Senior Squad

The article the practical experience of social education in labor units seniors. The analysis of practical experience of labor group' activity demonstrated that the socio-educational work in LUS has a systemic character and provides the opportunities for pupils to experience a wide range of social and professional roles and statuses, creates the opportunities for learning communicative experiences in different production situations and for different ages and status levels.

Key words: social and educational work, the labor unit seniors, labor socialization of seniors.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013 р.

Прийнято до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Л. Ц. Ваховський